

folklor/edebiyat

halkbilim • etnoloji • antropoloji • müzikoloji • tarih • edebiyat

ÜÇ AYLIK KÜLTÜR DERGİSİ

ISSN 1300-7491

CİLT: VIII SAYI: XXIX 2002/2

Sahibi: ULUSLARARASI Eğitim, Öğretim, Basın-Yayın, Matbaacılık Ltd. Şti.

Genel Yayın Yönetmeni : **Metin Turan**

Sorumlu Yazışleri Müdürü : **Dr. Faruk Güçlü**

Akademik Danışma ve Hakem Kurulu

- Prof. Dr. İlhan Başgöz (100. Yıl Üniversitesi)
Prof. Dr. Hasan Özdemir (Ankara Üniversitesi)
Prof. Dr. Taner Timur (Ankara Üniversitesi)
Prof. Dr. Fuat Bozkurt (Akdeniz Üniversitesi)
Prof. Dr. İlhan Tomanbay (Hacettepe Üniversitesi)
Prof. Dr. Muhan Bali (Atatürk Üniversitesi)
Prof. Dr. Metin Karadağ (Dokuz Eylül Üniversitesi)
Prof. Dr. Haşim Karpuz (Selçuk Üniversitesi)
Prof. Dr. Ensar Aslan (Dicle Üniversitesi)
Prof. Dr. İsmail Öztürk (Dokuz Eylül Üniversitesi)
Doç. Dr. Ata Atun (Yakın Doğu Üniversitesi)
Doç. Dr. Asker Kartarı (Ankara Üniversitesi)
Doç. Dr. Ali Osman Öztürk (Selçuk Üniversitesi)
Doç. Dr. Erman Artun (Çukurova Üniversitesi)
Yrd. Doç. Dr. Muhsine Helimoğlu Yavuz (Mimar Sinan Üniversitesi)
Yrd. Doç. Dr. Mehmet Yardımcı (Dokuz Eylül Üniversitesi)
Dr. Şükrü Günbulut

Yönetim Yeri ve Yazışma Adresi

Hatay Sokak 9/19, 06410 Kızılay-Ankara Tel:(312) 425 39 20 Fax: (312) 417 57 23
E-mail: folklorededyat@ixir.com

Abone Koşulları

Yurtiçi Yıllık (Postalama ücreti dahil): 40.000.000.-TL
(Öğrenci ve öğretim üyelerine %50 indirimlidir.)

Avrupa İçin Sayısı: 25 DM Yıllık Abone Bedeli: 100 DM
Amerika İçin Sayısı: 25 \$ Yıllık Abone Bedeli: 100\$

Abone bedelinin Metin Turan adına 104233 numaralı posta çeki hesabına ya da Halk Bankası Meşrutiyet Şubesi'ndeki 15528 numaralı hesaba yatırılarak, dekontun adresimize gönderilmesi gereklidir. (Abonelerimiz yıl içindeki fiyat artışlarından etkilenmezler.)

Folklor/Edebiyat'ta yayımlanan yazılar
MLA Folklore Bibliyography içinde kaydedilmektedir.

Baskı&Cilt: Başkent Matbaası, Ankara

Kalender Kaya*

Cem, Musahiplik, Dar-ı Mansur Olma Erkânı ve Dört Kapı Kırk Makam Üzerine

1. Cem'e Kimler Girebilir?

Cem başlamadan önce, ceme gelenler arasında dargınlar var ise barıştırılır.

Ancak,

- Nefsi için ailesini boşayanlar,
- yalancı şahitlik yapanlar,
- nefsine hakim olmayanlar,
- hırsızlık yapanlar;
- vatan borcunu ödemeyenler,
- haram kazanç sağlayanlar,
- atasına evlatlık görevini yapmayanlar,
- komşusuna zarar verenler,
- Matem orucu tutmayanlar

ceme alınmazlar. Böylece cem cemaati, zararlı insanlardan arınmış olur.

2. Cem'de Tevbe

Allah'ın birliğine inanan insanlarla başlayan ibadete, müşid "Tevbe" suresini okur, Tahrim suresinin 8'inci ayetinde buyurur ki, "ey inananlar yaptığınız suçlardan bir daha yapmamak şartı ile Allah'a tevbe ediniz". Müşid veya pir olan, Tevbe duasını devamlı okur.

*Gece gündüz hata etmektir işimiz
Tövbe günahlarımıza estağfurullah
Muhammet Ali'ye bağlıdır başımız
Tövbe günahlarımıza estağfurullah*

*Hasan Hüseyin sır içinde sır ise
İmam Zeynel nur içinde nur ise
Özümüzde kibir benlik var ise
Tövbe günahlarımıza estağfurullah*

* Dede / Derviş Çimli Ocağı, İstanbul.

Muhammet Bakır'ın izinde çıkma
Yükün Cafer'den tut gayriye bakma
Hatıra deyip de gönüller yıkma
Tövbe günahlarımıza estağfurullah

Benim, sevdiceğim Musa-i Kazım
İmamı Rıza'ya bağlıdır özüm
Eksiklik noksanlık hep kusur bizim
Tövbe günahlarımıza estağfurullah

Muhammet Taki ile varalım şaha
Ali Naki emeğimizi vermeye zayi
Ettiğimiz kem işlere bed huye
Tövbe günahlarımıza estağfurullah

Hasan Askeri'nin güleri bite
Mehti gönlümüzün gamını ata
Ettiğimiz yalan gova kıybet
Tövbe günahlarımıza estağfurullah

Şah Hatayim der ki Bağdat Basra
Kaldık zamaneye böyle asra
Ya Ali cömertsin kalma kusura
Tövbe günahlarımıza estağfurullah

3. Musahiplik

Musahiplik, Hz. Muhammed'den kalmadır. Allah'ın emriyle Hz. Muhammed, Hz. Ali ile musahip olmuştur. Bu nedenle her mümine musahiplik hem farz hem de sünnettir. Günümüze kadar musahiplik devam etmiş; bundan sonra da mümin kullar arasında devam edecektir.

Musahiplik, "Sebe" suresinin 46. ayeti, "Enfâl" suresi 73. ayet; "Nisâ" suresi 33. ayetinde işlenmiştir.

Hiz. Peygamber, Hiz. Ali ile musahip olunca Mekke ve Medine halkını da birbirleri ile musahip etmiştir; ama ne yazıkki Emevi halifeleri bu kutsal emre uymamışlardır.

Birbirleri ile musahip olacak dört "can" hayat boyu yaşamalarını dürüstçe sürdürebilmek için anlaşılırsa, halleri de ibadete uygunsa pir huzuruna gelirler. Mürşid ikrar verecek canların durumlarını cem halkından sorar. Cemdekilerden iyimserlik cevabı alırsa, musahip olmalarına rıza gösterir. Musahipler kurban keserler. Rehberinin önderliğinde dört "can" hazır bulunan cemde mürşid huzuruna gelir. Mürşid musahiplere şu ayeti okur: "Seninle antlaşma ahtı yapanlar benimle yapmış gibilerdir. Allah'ın eli onların efi üzerindedir. Kim bu ahtı bozarsa kendi nefsi aleyhine bozmuş olur. Kim ki Allah'a ahtını da vefa gösterirse Allah onları mükafatlandırır." Bununla musahipler musahipli ikrarını tamamlamış olurlar.

4. Dar-ı Mansur Olma Erkânı

Musahipler eşleri ile yıllık abdestini alırlar. Çalıştığı müessesenin işçisi ve memurundan, evinin bulunduğu yerdeki komşulardan, kendisinin Allah yoluna gideceğinden haklarını etmelerini talep ederler. Borçları var ise verir, kavgınlıkları var ise giderirler ve adeta kalplerini temiz tutmaya özen gösterirler ki yaradanına laik olalar. Musahip olacak canlar, belde "Kemerbest"; ayaklar yalın; başları örtülü olarak mürşid huzuruna çıkılırlar. Bir seccade de üzerine dizüstü oturulur. Mürşid şöyle duaya başlar: "*Elinize dilinize belinize sahip olacağınıza, birbirinizin eşlerini ahret bacısı olarak göreceğinize ikrar olsun mu?*" Cevap: "*Olsun!*"

Avuç içlerine secdeye inerek niyaz olunur. Mürşid sorar: "*Vatan borcu hak mıdır?*" Cevap: "*Haktır*" diye niyaz edilir. "*Rehber, pir, mürşid hak mıdır?*" Niyaz edilir: "*Haktır*". "*Matem orucu, Hızır orucu hak mıdır*" niyaz ederler. Musahipler cemde yine kurban keserek, cem halkına lokma olarak dağıtırlar. Dolayısı ile cömertlerin arasına karışırlar.

"*48 Cuma gecesi ibadeti hak mıdır?*" Yine niyaz ederler.

"*Ata, ana, baba hakkı hak mıdır?*" Niyaz ederler.

"*Kuranikerim son hak mıdır?*" Niyaz ederler.

"*7 farz 3 sünnet hak mıdır?*" Niyaz ederler.

"*Dört kapı kırk makam 72 hakikat hak mıdır?*" Niyaz ederler.

Mürşid dua eder: "*Hakk'tan şaşmayasınız, Hakk yardımcınız olsun!*" Musahipler secdeye inerek tekrar niyaz ederler. Mürşid: "*Ey sofular gittiğiniz Muhammed Ali'nin yoludur; durduğunuz Mansur'un dar'ı gördüğünüz Hakk didarı. Cennet nasip ola; çene talip, dil mürşid. Ne gördünüz, ne fark ettiniz?*" Musahiple: "*Allah eyvallah*". Mürşid: "*Allah eyvallah kapısı nedir?*" Musahipler: "*İkrar iman, mürşit ikrar.*" Mürşid: "*İmana kadim olasınız! Seni sana teslim ettik, sen sana şimdiden sonra sahip ol! Vicdanın emrinden çıkma! Nefsi şeytana uyma ikrarınız ve dualarımız kabul ola!*" diyerek duasını tamamlar.

Musahipler yine başlar örtülü; beller kemer bestle bağlı; yalın ayak post üzerine yan yana baci kardeş olarak uzanırlar. Mürşit erkânla üçer defa "*Allah, Muhammed, ya Ali*" diye sofuların sırtına erkân sorarak şu duayı okur: "*Bismişah, hal erenler halidir. Yol erenler yoludur. Gafil olmayın, gazile inen üstat elidir. Elif Allah, mim Muhammed, cim Cebrail. Gökten indi nur. Ya Fatıma ana, bu bacıları yu yıka. Allah, Muhammed, ya Ali. Bismişah, Allah Allah! Yumuşlar pak ola; müminler abad ola; münâfıklar berbat ola; altından geçenin, suyundan içenin sorgu sualini sormayasın yarabbi.*"

Böylece görülen musahipler, tarikat abdestlerin tamamlamış ve tertemiz kul olurlar.

Tevbeden sonra mürşid şu nasihati yapar: "*Yalan söyleme; haram yeme; şehvest perest olma; zina ve livata etme; kin kibir tutma; gıybet etme. Dünyaya ibretle bak! Faziletle, sözle yalancı şahitlik yapma! Vatanına milletine ihanet etme! Yolundan azma olduğun gibi görün! İyiliklerin Allah'tan geldiğine, şer işlerin kendi nefsinden doğacağına inan! Eline, diline, beline, aşına, işine sahip ol! Allah'ı her yerde hazır ve nazır bil! Bu ikrarından, yolundan ayrılırsan, ruzu mahşerde Hz. Peygamber'in şefaatinde mahrum kalasın! Hazır cemaat ve melekler şahit olsun mu?*" "*Allah Allah*" diye ispatı yapılır. Cem süpürgecisi kalkar, cem

boşluğuna üç defa "Allah, Muhammed, Ali" süpürgeyi sürer. Şu duayı okur: "Bismişah, biz üç bacı idik, güruhu naci idik. Kırkların ceminde süpürgeci idik. Süpürgeyi süpürdü; Selman kör olsun. Mervan zuhura gelsin! Mehdi zaman Allah eyvallah, nefes pirimin." Mürşid de şu duayı okur: "Bismişah, hizmetler kabul ola; muratlar kabul ola; hizmet sahiplerinin hizmetleri hürmetine cümlemizin hizmetlerini ulu Tanrı kabul buyura! Gerçeğin demine hü!". Cemin sonuna kadar her secde bu dualar tekrarlanır, ceme başlama hizmet deyişleri söylenir.

5. Dört Kapı Kırk Makam

Dört kapı, şunlardır:

- Şeriat
- Tarikat
- Marifet
- Sırrı Hakikat

Şeriat denilince ister Alevi, ister Sünni görüşlü olsun, çeşitli ağırlıkla şu iki öğenin olduğunu görürüz: Ahlak ve hukuk. Ahlak kişiye, hukuk topluma yöneliktir. Biri adil düzeni; diğeri kamil bir insan örneğini gerçekleştirmek ister. Birisi kanunlarla, diğeri bir tür ahlak okulu olan tarikatlarla, bu amaca ulaşmaya çalışır.

Sünni şeriatında hukuk; Alevi şeriat anlayışında ahlak öncelik taşır. Birinde hukuk ağırlığında bir ahlak; diğesinde ahlakın egemen olduğu bir hukuk ve devlet anlayışı söz konusudur. Sünni şeriatında ahlak, mükafat-mücazat esasına; Alevi şeriatında ise, ahlak muhabbet-sevgi esasına dayanır. Birinde hareketlerimiz ödül ve ceza ile koşullandırılmış; diğesinde ise ahlak koşulsuz, ne ceza korkusu, ne ödül umudu olmaksızın geçerlidir. Birisi mürailiğe açık, diğeri kapalıdır; mükafat iç aydınlığıdır. Birisi laik bir ahlak ve laik bir hukuka kapalıdır; diğeri açıktır. Alevi şeriatı, inançla ahlak ve hukuk alanını birbirinden almıştır. İnanç, Allah-Muhammed-Ali üçlüsünde düğümlemek suretiyle İslamiyete sömürsüz bir derinlik getirmiş ve onu dinin sahibi ve korucusu olan Hz. Muhammed'e, din Ehlibeyt'ine teslim etmiştir. Alevilik şeriatı, laik bir ahlak ve laik bir hukuka kaynak olmak niteliğine sahip olan ve kaynağı ahlaka dayanan, şu üç öğütle ifadesini bulmuştur: "Eline, diline, beline sahip ol."

Hz. Muhammed'in İslam adı altında kurduğu din, dört kapı kırk makam ilkeleri üzerine kurulmuştur. Yaşam bunu doğruluyor. Hz. Muhammed'in göçünden sonra yozlaşma başladı. Dört kapıdan maksat, kişinin ömrünün süreci içerisinde dört kapı kırk makamın şartlarını bedeninde yaşayıp, kamil insan olmayı yakalamasıdır.

Dört kapıda:

- Şeriat: İlim yapmak, iş veya meslek sahibi olmak, helal kazanç sağlamak, nikâh kıyıp dünya evine girmek, iman edip ibadetini bilmek, helal kazanç sağlamak, cemaate uymak, temiz giyip, temiz yemek, şefkatli ve hoşgörülü olmak, şerden uzak olup doğruya yönelmek.

- Tarikat: İkrarı olmayanın imanı olmaz. Bu Hadis-i şerif, yüce Resullullah'ın emri gereğince, Aleviler ikrarına sıkı sarılmışlardır. Kur'anikerim'de "Allah'ın ipine sıkı sarılın" buyuruluyor. Buna göre, mürşid Hz. Muhammed, pir Hz. Ali, rehber Cebrail'dir. Tarikat kul hakkının sorulduğu kapıdır. Bu kapıya kul hakkı ile girilmez.

Tarikat ikrar vermektir. Tarikat makamları eline, diline, beline sahip olmak; mürşide ikrar verip talip olmak, musahip olmak, hak yoluna hizmet vermek, yaratılanı yaradandan ötürü sevmek, kul hakkı yememek, hak kelamı dinlemek, iman edip vefalı olmak, kendini özünü tanımak, nefesine uymamak.

- Marifet: Tanrısal sırlara erişmek; duygu ve düşüncede, ilimde en yüce düzeye ulaşmaktır. Marifet makamları; ilmi ledünden haberdar olmak, tarikata aldığı edeple yeni nesli ahlaklı yetiştirmek, öğrendiği bilgiyi geleceğe aktarmak, insanlığa faydalı olacak, yenilikler yapmak, engin olmak, tüm alemle barışık olmak, kanaatkâr olmak, sabırlı olmak, malını hak yolunda harcamak, ahde vefa etmek, özünü yar eylemek.

- Sırrı hakikat: Hakkı görmek. Tanrısal alemin içinde olmak ve özünü arıtmak; Hakk'ı özünde bulmaktır. Dört kapı ruhunun ve benliğinin dört aşamadan geçerek ilahi sırra erişmesi; diğer bir deyimle şariat Hz. Muhammet'in devri; tarikat Hz. Ali ve Hacı Bektaş Veli devri; marifet bilimin ve fenin geliştiği çağ; hakikat insanlığın mutluluğa ve barışa ulaştığı devirdir. Hakikat makamları; alçak gönüllü olmak, kimsenin ayıbını görmemek, her türlü iyiliği yapabilmek, yaratılanı sevmek, tüm insanları bir görmek, birliğe yönelmek, gerçeği gizlememek, manayı bilmek, sırrı öğrenmek, Allah'ın varlığına ulaşmak. Yedi farz, üç sünnet; Allah'ı her dem anmak, kelimeyi tevhit getirmek, gönül kırmamak, can almamak, kin tutmamak, kimseye düşman olmamak, tarikatın gereklerini yerine getirmektir.